

РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

1. Механізм державного регулювання малого та середнього агробізнесу.

Аграрна політика держави повинна бути комплексною, передбачати тісний взаємозвязок між усіма її структурними елементами, що дасть можливість досягти максимального ефекту від реалізації цієї політики в процесі формування продовольчої безпеки держави. Кожен структурний елемент аграрної політики має одну основну мету — забезпечення продовольчої безпеки держави, яка конкретизується за кожним із напрямів. [5]

В даний час Україні потрібна нова аграрна політика, яка б мала стратегічний та системний характер, соціальну спрямованість та відповідала принципам сталого розвитку. На цьому шляху насамперед необхідно визначитися з питанням поняття та сутності аграрної політики, оскільки в Україні поки ще не розроблений єдиний понятійний апарат для прийняття рішень з аграрної політики [7].

Держава з метою підтримки суверенітету має знижувати залежність від імпортованих продуктів харчування, особливо це стосується тих продуктів, які можна виробити на її території. Цей же критерій ефективності державного регулювання сільського господарства має етичний характер: країна, яка має необхідні ресурси для виробництва продовольчих товарів, повинна їх виробляти, навіть не звертаючи уваги на витрати, через те, що в світі зростає проблема голоду [6].

Пошук можливостей поєднання потенціалу ринку та регулюючих системних заходів залишатиметься і надалі одним із найважливіших завдань аграрної політики. Це визначає доцільність поглиблення державної підтримки аграрного сектора економіки. Проте одночасно з наданням фінансової допомоги держава повинна виступати гарантом захисту прав власності та законодавчо встановлених "правил гри". Державне регулювання має полягати не в централізованому управлінні та безпосередньому втручанні в економічні процеси, а у створенні інституціональних та організаційних умов, які сприяють відродженню у селянина почуття господаря, реалізації виробничої ініціативи та підприємництва, соціальному захисту сільського населення, раціональному використанню ресурсів галузі,

що забезпечуватиме зростання ефективності аграрного сектора економіки [10].

Питання необхідності формування комплексного механізму державного регулювання розвитку малого та середнього агробізнесу є вкрай актуальними, через що неправильно обрані інструменти можуть спричинити фрагментарність, непослідовність та нелогічність практичних дій органів публічної влади. Він має базуватися на ідеологічних засадах, пов'язаних з максимізацією реалізації потенціалу сільського господарства шляхом ефективного функціонування всієї державно-управлінської системи. Саме тому існує гостра потреба в пошуку шляхів удосконалення функціонування механізмів державного регулювання розвитку малого та середнього агробізнесу з позицій комплексного підходу.

Правовий, економічний, інституціональний, соціальний та інформаційний механізми державного регулювання розвитку малого та середнього агробізнесу в Україні функціонують одночасно і в тісному взаємозв'язку. Але аналіз цього процесу свідчить про відсутність комплексного бачення з боку держави на подальшу розбудову даного процесу, тобто спостерігається орієнтація лише на часткове вирішення окреслених вузьких місць. Разом з тим, розвиток малого та середнього агробізнесу має на меті гармонізацію пріоритетів державної аграрної політики та досягнення визначених її стратегічних орієнтирів відповідно до сучасних змін зовнішнього середовища. Саме тому формування комплексного механізму державного регулювання розвитку малого та середнього агробізнесу з визначеною поелементною і поетапною структурою та чітким окресленням цілей, функцій, принципів, методів є надзвичайно актуальним в сучасних умовах розвитку України.

Досить вдалим, на наш погляд є формування і запровадження комплексного механізму державного регулювання, що включає в себе п'ять функціональних механізмів:

- правовий (положення Конституції України, кодексів, законів, постанов, розпоряджень, наказів, регламентуючих та дозвільних документів актів міжнародного права тощо);
- економічний (управління фінансово-кредитною, грошово-валютною, інвестиційно-інноваційної, кредитною, фіскальною, страховою діяльністю тощо);
- інституціональний (створення сприятливого бізнес- середовища через ефективну взаємодію органів публічної влади);
- соціальний (формування стійких соціальних зв'язків та упорядкування процесів соціального розвитку);

• інформаційний (забезпечення інформаційно-консультативного супроводження ведення бізнесу в сучасних умовах науково-технічного прогресу).

На нашу думку, він має бути сформований на засадах системного підходу, де буде виявлятися:

1) внутрішня підпорядкованість, узгодженість взаємодії відокремлених частин єдиного цілого, що передбачено його структурою;

2) наявність процесів, які призводять до утворення і розвитку взаємозв'язків між окремими його елементами.

Узагальнений зміст заходів, направлених на підвищення дієвості правового механізму державного регулювання розвитку малого і середнього агробізнесу представлено на рис. 1. Дана схема наочно демонструє, що сучасні тенденції співпраці та організації діяльності підприємств потребують удосконалення вітчизняного законодавства та дотримання його вимог.

Рис. 1. Заходи підвищення дієвості правового механізму державного регулювання розвитку малого і середнього агробізнесу

Дотримання запропонованих заходів забезпечує підхід, коли вітчизняне законодавство відповідає національним умовам розвитку складових інституціонального середовища в аграрному секторі (формальних та неформальних інститутів, інституцій), сприятиме вирішенню існуючих

нагальних питань дієвості правового механізму державного регулювання розвитку малого і середнього агробізнесу. Так, до заходів удосконалення вітчизняного законодавства слід зробити акцент на забезпеченні і підтримці добросовісної конкуренції, а також дієвості нормативно-правових актів. У підрозділі ми не будемо окремо характеризувати напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення за окремими ринковим інститутам, оскільки вони будуть по чергово розкриватися під час висвітлення заходів подолання пролем функціонування інструментів механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі.

Необхідним є оновлення нормативно-правових актів щодо системного окреслення засад функціонування складових інституціонального середовища. Насамперед, потребує осучаснення Стратегія розвитку аграрного сектору на період до 2020 року [щодо посилення ролі питань, покликаних на підвищення конкурентоспроможності галузі та забезпечення сталого розвитку сільських територій відповідно до світових тенденцій просторового розвитку, що включатиме в себе індикатори досягнення коротко- і середньострокових реальних результатів, міститиме деталізований план впровадження інституціональних перетворень, покликаних на забезпечення сприятливих умов для ефективного розвитку аграрного сектору шляхом поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів і потреб суспільства.

Також важливим вважаємо здійснення впорядкування чинного аграрного законодавства, яка може бути здійснено шляхом його інкорпорації з перспективами подальшої кодифікації. Інкорпорація передбачає об'єднання нормативно-правових актів без зміни їхнього змісту в збірники у хронологічному, алфавітному, предметному чи іншому порядку. Метою інкорпорації є підтримка законодавства у дієвому стані, який міг би забезпечити його доступність, надати всім суб'єктам права достовірну інформацію про нормативно-правові акти у їх чинній редакції.

Наступним кроком має бути здійснення кодифікації відповідних нормативно-правових актів, що підвищить дієвість впливу законодавства на суспільні аграрні відносини між учасниками інституціонального середовища, дозволить зробити правове регулювання більш високоякісним і стабільним.

Практичними завданнями на шляху підвищення дієвості правового механізму державного регулювання розвитку малого і середнього агробізнесу України є: упорядкування термінологічного апарату, приведення вітчизняного законодавства у відповідність з нормами міжнародного права; систематизація нормативно-правових актів тощо. Удосконалення

вітчизняного законодавства може бути ефективним лише за умови дотримання науково обґрунтованих принципів законності і послідовності дій.

Даний процес потребує залучення до консультування робочих груп провідних учених у галузі аграрного права задля формулювання цінних, практично значущих пропозицій щодо подолання проблемних питань у сфері правової регламентації взаємодії учасників розвитку малого і середнього агробізнесу.

Сучасні виклики розвитку обумовлюють необхідність пошуку шляхів підвищення дієвості економічного механізму державного регулювання розвитку малого і середнього агробізнесу. Перш за все, необхідно зосередити увагу на удосконаленні державної політики з питань ціноутворення на агропродукцію.

Удосконалення заходів щодо цінового регулювання в Україні повинна базуватися на трьох різних рівнях. Перший – гарантована або інтервенційна ціна. Гарантована ціна визначається для основних видів сільськогосподарської продукції і виступає гарантією відшкодування виробничих витрат і стабілізації структури виробництва. Це нижня цінова межа, яка включає середній рівень витрат та мінімальний рівень прибутку. Другий – еквівалентна ціна, яка забезпечує середню норму прибутку основних галузей промисловості, пов'язаних з аграрною сферою. Третій – стимулюючі виробництво ціни. Вони перевищують світові і враховують інтереси споживачів щодо високої якості товарів, купівельну спроможність і психологічний аспект.

Комплексний підхід в даному випадку передбачає механізм ціноутворення в галузі, до якої належать: відпускні та договірні ціни на ресурси в процесі виробництва; закупівельні і договірні ціни на агропродукцію; оптові, договірні ціни та роздрібні ціни на продукцію переробної промисловості та продовольчі товари, що реалізуються по різних збутових каналах населенню.

Основними напрямками щодо удосконалення цінового регулювання в аграрному секторі є: комплексний підхід до формування цін на всіх стадіях відтворювального процесу із застосуванням єдиної у національному господарстві методологічної бази; поступовий перехід від регульованих до вільних цін за активної участі держави в забезпеченні еквівалентного обміну та стимулювання платоспроможного попиту населення на агропродукцію; обмеження цін на продукцію монополій; поступове наближення внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію до цін світового ринку [15].

Надалі розглянемо можливості удосконалення процесу забезпечення субсидій і дотацій на придбання ресурсів для учасників інституціонального

середовища. При формуванні системи сільськогосподарського субсидування держава має керуватися двома критеріями, перший з яких полягає у відповідності вимогами СОТ, а другий □ ефективності застосування в конкретних умовах українського ринку. Відповідно до цих критеріїв, найбільш доцільними є субсидування поточних витрат на одиницю площі, інвестицій, короткострокових і довгострокових кредитів, на комплексний розвиток сільської місцевості, на охорону довкілля, а також податкові пільги [16].

Покращення державної фінансово-економічної підтримки агропідприємств, повинно ґрунтуватись на цільовому виділенні відповідних фінансових ресурсів (на які не зможуть претендувати великі агрохолдинги), встановленні чітких критеріїв фінансування та проведенні відкритих конкурсних процедур, за єдиними правилами для всіх регіонів держави. Основними формами фінансової підтримки при цьому мають стати: погашення частини або всієї суми відсотків за кредитами та співфінансування інвестиційних проектів; базовими критеріями для участі у конкурсах на отримання державної підтримки фермерів слід визначити: впровадження технологічних інновацій, реалізацію природоохоронних і ресурсозберігаючих проектів, диверсифікацію економічної діяльності та нарощування експортних поставок. Такий крок дозволить підвищити рівень фінансової спроможності вітчизняних агропідприємств та стимулюватиме їх об'єднання у сільськогосподарські кооперативи чи агрокластери.

Одним із напрямів структурної перебудови сільського господарства є інтенсифікація формування фермерських господарств. До основних причин, що перешкоджають розвитку фермерства є неплатоспроможність, недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення та організаційні проблеми [11].

Сьогодні державну бюджетну підтримку, на нашу думку, слід сконцентрувати на програмах та заходах щодо охорони сільськогосподарських земель та угідь, впровадження інноваційних технологій, систем контролю за якістю, розвитку аграрної науки та освіти. Крім того, пріоритетним напрямом підтримки має бути розвиток інфраструктури аграрного ринку, підтримка дрібного та середнього підприємництва, сталого розвитку сільських територій та підвищення якості життя сільського населення.

При здійсненні бюджетного фінансування розвитку малого і середнього агробізнесу потрібно дотримуватися принципів стабільності державної підтримки, доступності для всіх категорій сільськогосподарських товаровиробників, забезпечення рівності суб'єктів усіх форм

господарювання в питанні розподілу державних дотацій. Через те, що багато проектів у сільському господарстві мають тривалі терміни окупності, ключовою вимогою є довгостроковість програм субсидування, що гарантує учасникам програмних заходів отримання бюджетних коштів у майбутньому. У сфері державного регулювання страхування сільгоспвиробників доцільним є розробка і затвердження порядку та умов надання підтримки щодо здешевлення страхових платежів, затвердження переліку сільськогосподарської продукції, яка підлягає страхуванню, переліку сільськогосподарських страхових ризиків і об'єктів страхування, визначення частки страхових платежів, яка повинна компенсуватися з Держбюджету. Також важливим є спрощення умов, скорочення кількості необхідних документів, а також забезпечення прозорості у прийнятті конкурсними комісіями рішень щодо одержання агропідприємствами пільгових кредитних ресурсів.

У цілому, до вищезазначених заходів підвищення дієвості економічного механізму розвитку малого і середнього агробізнесу слід додати наступні:

- заміна державної фінансової підтримки підприємств малого і середнього агробізнесу за різноманітними програмами на комплексне державне регулювання пріоритетних напрямів розвитку галузі;
- мобілізація фінансових ресурсів задля інвестування у наукомісткі конкурентоспроможні агропідприємства;
- виваженість у запровадженні режимів оподаткування сільськогосподарських підприємств тощо.

Неможливо уявити розвиток сільського господарства без розвитку сільських територій, добробуту селянина, як основного господаря земель. Тому, сталий розвиток сільських територій є важливою передумовою для гарного економічного розвитку сільського господарства країни. Все більшого значення набуває реалізація на практиці тих організаційно-економічних заходів мотиваційного механізму, які пов'язані з соціальними перетвореннями на селі [9]. Розвиток сільської інфраструктури потребує здійснення інституціональних перетворень у вирішенні даної проблеми. Виходом з даної ситуації може стати державно-приватне партнерство, яке здатне поєднати інтереси місцевої публічної влади, бізнесу та громадськості. Необхідною передумовою даного процесу є формування сприятливого бізнес-середовища, що призведе до покращення інвестиційного клімату, податкового навантаження. Також важливим є забезпечення гарантій захисту інтересів учасників інституціонального середовища в частині розробки і реалізації проектів державно-приватного партнерства. Вважаємо, що

важливою складовою розвитку сільських територій є впровадження альтернативних джерел отримання енергії, з огляду на високий біоенергетичний потенціал України, проведення кампаній енергозбереження серед сільського населення. У межах сільських територій необхідно розвивати, насамперед, такі інститути й форми організації економічного та соціального життя, які б допомагали реалізувати нагальні потреби, інтереси переважної частини населення, посилюючи «ініціативу знизу та креативний підхід», а також активізували підприємницьку, організаційну й інноваційну діяльність селян. Для цього, на наш погляд, важливе значення має відтворення на селі «центрів» соціально- економічного життя, що призвані інтегрувати сімейні господарства у ринок шляхом формування певних інституціональних структур. Концепція управління сталим роз Роль таких

«центрів» можуть виконувати, наприклад, органи місцевого самоврядування і кооперативи, у рамках яких розробляються та реалізуються поточні й перспективні колективні плани сільського співтовариства, розв'язуються проблеми спільної життєдіяльності [4].

Розвитку сільської місцевості, на наш погляд, сприятиме розбудова інфраструктури аграрного ринку, складовими якої є оптова і роздрібна торгівля, вся торговельна мережа, агропідприємства тощо.

Література:

1. Безугла Л. С. Роль підприємництва як чинника забезпечення стабільності економіки . *Інвестиції : практика та досвід*. 2010. № 21. с. 31–33.

2. Безугла Л. С. Державна підтримка малого та середнього бізнесу за допомогою організаційно-маркетингових заходів. *Ефективна економіка*. 2018. №8.

3. Дзядук Г.О. Концептуальні основи розвитку малого та середнього агробізнесу як об'єкта державного вплив. *Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України*. Вип.2 (55) Ч. 2 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. С. 219-226.

4. Дзядук Г.О. Необхідність державного регулювання розвитку малого та середнього агробізнесу в Україні. *Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Х. : Вид-во ХаРІ НАДУ «Магістр»*. 2018. Вип. 2 (61). С. 134-139.

5. Застрожнікова І.В. Обґрунтування пріоритетів державної аграрної політики. *Економіка та держава*. 2010. № 6. с. 33- 35.

Застрожнікова І.В. Шляхи удосконалення державного регулювання сільського господарства України. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія «Наукові розвідки з державного та муніципального управління». Вип. 1/2013. Державне управління та місцеве самоврядування. К. :ВПЦ АМУ, 2013. С. 121-135.

6. Застрожнікова І.В. Формування понятійного апарату державного управління аграрним сектором. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2010. № 2. www.dy.nauka.com.ua

7. Застрожнікова І.В. Підвищення ефективності державного регулювання сільського господарства України: дис. канд. наук з держ. упр. К., 2011. 187 с.

8. Застрожнікова І.В., Застрожніков А. Г. Державна підтримка інфраструктури села, як передумова сталого розвитку сільського господарства країни. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. № 1. с. 148 – 152.

9. Застрожнікова І.В. Інституціональні основи формування аграрної політики. *Інвестиції : практика та досвід*. 2010. № 9. С. 96-99.

10. Застрожніков А.Г., Застрожнікова І.В. Місце і роль фермерських господарств в системі агробізнесу. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. Мелітополь. 2010. № 2. С. 106 – 116.

11. Застрожнікова І.В. Історичні аспекти державного регулювання сільського господарства України. *Наукові праці НДФІ*. № 4 (61) 2012. с.37-40

12. Програма розвитку особистих селянських господарств в Україні на період до 2020 року (проект): за ред. Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка. К.: ННЦ "ІАЕ", 2013. 28 с.

13. Уряд схвалив програми підтримки аграріїв на 2018 рік. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/node/25288>.

2. Роль міграційних процесів в національній безпеці країни

Питання національної безпеки країни регулюються в декількох аспектах. Одним з найважливіших є регулювання міграційних процесів, які є основою та запорукою національної безпеки будь-якої країни. Багато дослідників вважають динамічні міграційні процеси в світі одним з факторів, який є загрозою національній безпеці, а саме: наявність нелегальної міграції; використання мігрантами території країни прибуття, як транзитної;